

OSVRT NA NIETZSCHEOV POETSKO-FILOZOFSKI STIL PISANJA

LUCIJA CURIĆ
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
lcuric@m.ffzg.hr

1. UVOD

Friedrich Nietzsche nesumnjivo je jedan od najutjecajnijih i najprovokativnijih filozofa 19. stoljeća, a konstantna aktualnost problematike koju razni kritičari ističu pri iščitavanju njegovog filozofskog opusa najvećim dijelom korijene vuče upravo iz stila kojim je pisao. Njegov fragmentirani stil pun asocijacija, naklonost aforizmima, nesistematičnost i bliskost pjesništvu bit će temelj takvih kritika u kojima će se, između ostalog, postaviti pitanje dovoljne argumentiranosti Nietzscheovih filozofskih stavova. Potencijalna nedovoljna dorečenost zbog isprepletenosti ideje koja se iznosi i načina na koji se ta ideja iznosi učinit će ga, kako Bertrand Russell navodi, prije literarnim nego akademskim filozofom¹. Naši pokušaji obrazlaganja odnosa između njegove filozofije i književnog izričaja u ovom radu svest će se zapravo na obrazlaganje odnosa između filozofije i zbilje, tj. književnosti i zbilje. Drugim riječima, stilu ovog kritičara tada vladajućeg morala i vjerovanja pristupit ćemo kroz njegovo tumačenje, kako umjetnosti, tako i života u cijelosti, preko čega ćemo objasniti neodvojivost filozofske i poetske sfere izričaja koja, usprkos shvaćanjima brojnih kritičara, ne isključuju jedna drugu, već se međusobno nadopunjuju, u konačnici dajući potpuni uvid u Nietzscheovu misao.

2. PREKO UMJETNOSTI DO FILOZOFIJE

Središnja ideja Nietzscheove filozofije potječe od estetičkog tumačenja svijeta, za razliku od njegovih prethodnika koji posežu za moralnim objašnjenjima. Već od djela *Rođenje tragedije iz duha glazbe* bit će naglašen takav pristup umjetnosti koji ne samo da će zastupati kroz daljnji filozofski rad već bi se moglo reći kako će ga aktivno provoditi kroz stil kojim piše, objedinjujući na taj način čisto filozofsko shvaćanje stvarnosti sa življenjem vlastitih uvjerenja. Uvjerenost u ispravnost prikaza istinske zbilje kroz antičku tragediju učinit će da jedan period života prijateljuje s Richardom Wagnerom, za kojeg smatra da po ustrojstvu svojih glazbenih djela zadovoljava postavke antičke tragedije. Slavko Platz će o tome reći sljedeće:

1 Russel, B. (1945): *A History of Western Philosophy*, New York: Simon & Schuster, str. 760.

„Nietzsche na početku podliježe utjecaju Richarda Wagnera, držeći da umjetnost potječe iz glazbe kora grčke tragedije. Zato tematizira pred Sokratovsku filozofiju i dijeli na dionizijski i apolonski mentalitet. Dionizijski je bliži životu i opojenosti njime, a apolonski je Sokratov koji je previše racionalizirao i bio protivnik života.”²

Wagnerova glazba bit će, dakle, ekvivalent Nietzscheovoj filozofiji koja će postati kritika dotadašnjih shvaćanja i u čijem će središtu biti ideja estetičke metafizike.

„Već u proslavu Richardu Wagneru postavlja se umjetnost – a ne moral – kao prava metafizička djelatnost čovjeka; u samoj se knjizi višestruko vraća izazovna postavka da je postojanje svijeta opravdano samo kao estetski fenomen.”³

Tek u takvom razumijevanju umjetnosti moguće je razumjeti svijet i obratno; samo kroz artistskičko razumijevanje svijeta možemo razumjeti svrhu umjetnosti. Drugim riječima, za Nietzschea biti filozofom znači prije svega biti umjetnikom koji nadilazi razinu prostog tumačenja svijeta, potom otkriva njegovu ispravnu postavku i u konačnici se ponovno vraća umjetnosti da bi navijestao istinu. Upravo zato je za razumijevanje Nietzscheova stila potrebno obrazloženje njegova stava spram umjetnosti. Sloterdijk će na to reći:

„Nietzscheovi talenti uistinu nisu skup odijeljenih sposobnosti: među njima nema nikakve stvarne razdjelnice, niti puke koegzistencije. Štoviše, u ovom autoru svaki put djeluje jedna snaga kroz drugu, tako da on nije bio, kao toliki umjetnici, ujedno pisac i glazbenik, pjesnik i filozof, producent i teoretičar itd. nego glazbenik kao pisac, pjesnik kao filozof, producent kao teoretičar. On nije činio jedno pored drugoga, on je uvijek obavljao jedno tako što je činio drugo.”⁴

Kao potporu tome Nietzsche se, moglo bi se reći, opravdava sljedećim:

„Filozof je kontemplativan kao likovni umjetnik, suosjećajan kao religiozni čovjek, zainteresiran za uzroke kao znanstvenik; pušta da svi tonovi svijeta odjeknu u njemu i pokušava taj sveukupni zvuk izraziti pojmovima.”⁵

2 Platz, S. (2002): „Nietzsche o umjetnosti”, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 57 (1), str. 103.

3 Nietzsche, F. (1997): *Rodenje tragedije*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 15.

4 Sloterdijk, P. (1990): *Mislilac na pozornici*, Sarajevo: Veselin Masleša, str. 79.

5 Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 60.

Za Nietzschea je glazba temelj umjetnosti, a dok se filozofija očituje kroz umjetnost, umjetnost nije ništa drugo nego očitovanje stvarnosti. Sada možemo početi stjecati uvid u obrazloženje stila kojim se koristio, čineći time da ne bude smatran samo filozofom nego i „pjesnikom i navjestiteljem novih kulturnih vrijednosti”⁶, kako ga Matoš naziva.

a. Apolonsko i dionizijsko

Nazive apolonsko i dionizijsko Nietzsche preuzima od starih Grka, pa u *Rođenju tragedije iz duha glazbe* navodi kako se uz Apolona i Dioniza, dva grčka božanstva umjetnosti, veže naša spoznaja da u helenskom svijetu postoji oprečnost između apolonske i dionizijske umjetnosti (u pogledu podrijetla i ciljeva)⁷. Dok je Apolon bog svjetla, sunca, jasnoće i predstavlja racionalni nagon umjetničkog stvaranja, Dioniz je bog opojne glazbe koja predstavlja kaotičnu, mračnu naklonost razaranja i ponovnog rađanja umjetnosti.⁸ Iako suprotstavljeni, ti umjetnički nagoni moraju se razumjeti isključivo kroz njihovo međusobno povezivanje. Tek u korelaciji apolonskog i dionizijskog moguće je spoznati tragičnost života. Premda je apolonsko ono što se predstavlja kao zbiljsko, dionizijsko je iskonski nagon prvotne umjetnosti i pokretač spoznaje. U dionizijskom naletu čovjek nije samo umjetnik već umjetničko djelo⁹, koje u takvom momentu zalazi u tumačenje prirode kroz tumačenje sebe sama. Umjetnost se tada ne maskira u privid, već se sama prikazuje kao takva. Drugim riječima, apolonsko se očituje u dionizijskom i obratno, navješćujući istinu kroz umjetnost i jedino tako omogućavajući život, tragičan, ali ipak podnošljiv¹⁰. Tako Nietzsche pri objašnjenju umjetnosti zalazi u filozofsku sferu shvaćanja sebe i svijeta u kojem se nalazi.

3. FILOZOFIJA

Sve spomenuto u ovom poglavlju poslužiti će kao temelj u idućim dijelovima rada kako bi se u potpunosti moglo razumjeti koncept kojim je Nietzsche stvarao. Bit će ovo kratak osvrt na filozofsku misao koju je zastupao, a koja se nalazi u temelju njegova cjelokupnog djelovanja, tako i u samom načinu izražavanja.

6 Jelkić, V. (2014): „Matoševa recepcija Nietzschea – O 100. obljetnici smrti Antuna Gustava Matoša (1914.-2014.)”, *Nova prisutnost*, 12 (1), str. 42.

7 Nietzsche, F. (1997): *Rođenje tragedije*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 27.

8 Usp. Dioniz, 2020., *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*

9 Nietzsche, F. (1997): *Rođenje tragedije*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 31.

10 Usp. Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 137.

3.1. Oslobođanje od starih vrijednosti

Težeći razotkrivanju svijeta kakav on zapravo jest, a ne kakvim se tu-mači, Nietzscheu će cilj biti oslobođenje od naslijeđenih predodžbi i uvjerenja. Po njemu, cijela metafizika, religija i moral osigurani su zapravo nemoralnim sredstvima te nisu drugo nego služenje lažnoj transcendentnoj ideji, pojmu, ne-čemu što izvan konkretnoga ovozemaljskog egzistiranja želi propisivati vječne zakone.¹¹ Posebno će biti izražena kritika protuprirodnim asketskim idealima, za koje smatra da čovjeka pretvaraju u

„...jednog smanjenog, gotovo smiješnog tipa, nekakvu krdsku životi-nju, nešto dobrodušno, bolećivo i osrednje.”¹²

Dok su takvi ideali iznikli iz ideje koja daje opravdanost, potvrdu, odre-đenu vrijednosnu pretpostavku i u konačnici, u samoj osnovi, smisao pojedincu, zapravo su pogubni jer izvrću ispravnu sliku stvarnosti čineći da čovjek takvim transcendentnim vrijednostima odbacuje život i sebe sama.

„Ideja istinskog svijeta, ideja apsolutnog bića, Boga za njega je najopa-snija opasnost čovječstva; jer time ono provodi sudbonosno odvrćanje od zbiljnosti – i provodi to odvrćanje u ime istine. Nagon istine po-staje tako jezivim zasljepljenjem čovjeka. On ga dovodi dublje u blud-nju nego li ma kakvo naivno povjerenje u osjetila.”¹³

Potrebno je, dakle, usredotočiti se na sam život i ideje koje proizlaze isključivo iz njega i u nj se vraćaju. Jedino su takvi ideali stvarni upravo zato što ne negiraju život, već se u cijelosti samo njemu i posvećuju.

3.2. Volja za moć

Ukorijenjenost potrebe za pronalaskom smisla i svrhovitosti, u temelju za pronalaskom same spoznaje, počiva na ideji volje za životom. Tek pri oslobo-đenju duha od svega transcendentalnog moguće je otkriti prirodu takve volje. Volja za životom nije ništa drugo nego volja za moći. Onaj tko ju razumije kao vlastiti bitak, glavno životno sredstvo i jedini životni cilj, prihvaća ju kao životnu vodilju, otklanjajući prividne, zapravo bezvrijedne ideale. Fink će reći:

„Volja za moć kao spoznaja’ nije, kako se često razumije, samo neka spoznajna teorija; ovaj odsjek sadrži Nietzscheovu negativnu onto-logiju stvari. A napokon odsjek o umjetnosti nije drugo negoli nje-gova ‘teologija’, teologija bez Boga, to znači bez kršćanskog Boga kao

11 Nietzsche, Friedrich, 2020., *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*

12 Nietzsche, F (2004): *Uz genealogiju morala*, Zagreb: AMG, Zagreb, str. 75.

13 Usp. Fink, E. (1981): *Nietzscheova filozofija*, Zagreb: Znaci, str. 35 – 36.

stvoritelja svijeta, ali teologija koja opravdava opstanak kao estetski fenomen, u sjaju onog lijepog saznanje ono neokrnjeno svijeta, religija-umjetnost igrajućeg boga Dioniza. (...) Spoznaja volje za moć otpočinje spoznajom volje za moć u spoznaji.”¹⁴

Volja za moć zajednička je svemu što postoji, opravdava artistski razumijevanje svijeta, i zato ćemo se njome voditi kao ključnim argumentom za neodvojivost Nietzscheova poetskog izričaja i filozofije koju iznosi. U konačnici, ona je ključ za otkrivanje i razumijevanje nihilizma – viđenja stvarnosti kakva zapravo jest i prevladavanje takvog viđenja preko njezinog konstantnog prihvatanja.

3.3. Nadčovjek kao pobjednik nihilizma

Krajnja realizacija volje za moći i sama volja za moć jest nadčovjek – onaj koji uviđa svoju „volju za ništa”, nadilazi je njezinim odbacivanjem, otklanjajući smislenost lažnih ideala i uviđa smisao volje za moći, tj. vlastiti smisao. Jedino tada može istinski reći „Da” životu, s obzirom na to da ga tek tada istinski spoznaje.

Svrha ovog poglavlja bila je uvesti pojmove cjelokupne Nietzscheove misli kako bi ju se moglo primijeniti na umjetnost, a potom na književnost kao filozofski izričaj.

4. PREKO FILOZOFIJE DO UMJETNOSTI

„Istina je ružna: imamo umjetnost da ne bismo propali zbog istine.”¹⁵

Nakon pružanja uvida u to kakav svijet zapravo jest, Nietzsche će ponuditi načine kako se nositi s tim otkrićem. Preciznije, na život ne treba gledati kao da je izgubio sve moralne vrijednosti (jer ih nikada nije ni imao), već svijet treba promatrati oslobođenog od iskrivljenih predodžbi.

„Nihilizam: nedostaje cilj, nedostaje odgovor na pitanje ‘zašto’? Što znači nihilizam – da najviše vrijednosti sebe obezvređuju.”¹⁶

Nihilizam je, stoga, iluzija očitovana u jedinoj istini – volji za moć. Ta volja je i problem i rješenje svega – samo pomoću nje čovjek može spoznati tragičnost svijeta, ali se jedino s njom može izdignuti iznad te spoznaje. Najviša volja jest stvaralačka moć, upravo jer je i cijeli svijet estetički nastrojen.

14 Fink, E. (1981): *Nietzscheova filozofija*, Zagreb: Znaci, str. 199.

15 Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 137.

16 Isto, str. 62.

„Umjetnost je, osobito u svom najvišem obliku kao tragična umjetnost, ona koja najplauzibilnije ukazuje na vječno vraćanje istog, ona je najpotpuniji, najaktivniji prodor kroz sav vanjski privid stvari kroz izgled i pričin; ona je duboki pogled u samu unutrašnjost, u samo srce svijeta, ali je ujedno i garancija toga samog privida.”¹⁷

Čovjek jedino stvaralačkom, čistom voljom može zaustaviti neupitnu prolaznost svega i nadiranje izvornog ništavila¹⁸. Drugim riječima, uloga umjetnosti nije samo mogućnost dosega ispravnog vida, već i pravdanje svijeta kroz otvorenost privida.

a. Logika i istina kao iluzije

Nietzsche će za logiku reći sljedeće:

„Logika počiva na pretpostavkama kojima u zbiljskom svijetu ništa ne odgovara, primjerice na pretpostavci o jednakosti stvari, o identitetu iste stvari u različitim trenucima.”¹⁹

Dakle, logika, smatrana kao umijeće ispravnog mišljenja, po Nietzscheu je utemeljena na onom transcendentalnom. No, budući da je transcendentalno ništavno, kao i sve vrijednosti za koje je dokučio potrebu njihova odbacivanja, odbacuje i samu logiku.

„Nihilizam je do kraja osmišljena logika naših velikih vrijednosti i ideala.”²⁰

Do istinskog nihilizma ne dolazimo logikom, već njezinim oslobađanjem, budući da ona nije nešto po sebi istinito, već samo svojevrsna kraljeznica za kralježnjake²¹. Iz nihilističkog viđenja svijeta proizlazi:

„Previdanje individualnog i zbiljskog daje nam pojam, kao što nam daje i formu, dok priroda naprotiv ne poznaje nikakve forme i pojmove, dakle i nikakve rodove.”²²

Istina je zapravo:

„Pokretna vojska metafora, metonimija, antropomorfizama. Ukratko, zbroj ljudskih odnosa, koji bivaju poetski i retorički stupnjevani,

17 Platz, S. (2002): „Nietzsche o umjetnosti”, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 57 (1), str. 94.

18 Šuran, F. (2003): „Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi”, *Metodički ogledi*, 10 (1), str. 23.

19 Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 61.

20 Isto, str. 61.

21 Isto, str. 62.

22 Nietzsche, F. (1999): *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 12.

prevedeni, ukrašeni, te se nakon duge uporabe narodu čine čvrstima, kanoničnima i obvezatnima. Istine su iluzije za koje se zaboravilo da su to, metafore koje su postale istrošene i osjetilno slabe, kovanice koje su izgubile sliku na sebi te sad u obzir dolaze samo kao kovina, a ne više kao kovanice.”²³

Logika prestaje biti logika transcendentálnih iluzija kad se kroz stvaralačku volju spozna istina iluzijskog. Jedina je istina u oslobođanju duha od izvanzemaljskih ideja – ono što ostaje jedino je što pripada čovjeku: svijet kaosa u nedostatku reda, raščlambe, ljepote i mudrosti, i kako se sve ne zovu naša estetička počovječivanja²⁴. Umjetnost ipak pripada čovjeku.

b. Umjetnost kao vjernost zemlji

„U otvorenosti za vječni povratak jednakoga zna on za posljednju besmislenost svog htijenja. Volja za moć i vječni povratak jednakoga stoji u neobičnom protuslovlju... koje ne dodiruje njihovu istinu, nego je upravo temeljna istina života, protuslovlje samog života.”²⁵

Ovdje istaknuto protuslovlje volje za moć i vječnog povratka predstavlja krunu filozofske misli Nietzschea, a odnoseći se jednako kao ono apolonsko i dionizijsko u umjetnosti tragedije, i glavnu poveznicu filozofije s umjetnošću. Dok apolonski uvid volje za moći ne pruža životu ništa više od same spoznaje, dionizijsko vraćanje omogućuje život.

„Umjetnost je moćnija od spoznaje, jer ona hoće život, dok spoznaja dostiže kao zadnji cilj samo-uništenje.”²⁶

Dioniz nije više odmetnik života, nego njegov vječni navjestitelj:

„Dioniz razrezan na komade obećanje je u život: a on se vječno nanovo rađa i iz razaranja vraća kući.”²⁷

Umjetnik, dakle, ne bježi od života, nego ga čini podnošljivim. Prihvatanjem privida kao privida, umjetnost ne obmanjuje, istinita je, a time i vrjednija od istine po sebi.²⁸ Prave istine su stvari „ovoga svijeta” i za njih se ne može reći da su „prirodno” lijepe. Uloga umjetnosti je iznijeti prirodno stanje stvari na

23 Isto, str. 12.

24 Usp. Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 32.

25 Fink, E. (1981): *Nietzscheova filozofija*, Zagreb: Znaci., str. 210.

26 Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 133.

27 Nietzsche, F. (1988): *Volja za moć*, Zagreb: Mladost., str. 486.

28 Usp. Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 134.

umjetnički lijep način. Umjetnik spoznaje tragičnost života, zato ga i prekriva velom nečistog mišljenja.²⁹

„Jedina je sreća u umu, sav ostali svijet je tužan. A najviši um vidim u djelu umjetnika.”³⁰

Ipak, moguće je ostvariti sreću. Da bi punina umjetničke volje bila ostvarena, potrebno ju je uzdići do stvaralačke razine. Drugim riječima, volja za moći nije samo volja po sebi niti moć po sebi. Volja za moći je aktivno stjecanje spoznaje o svijetu skupa s konstantnim naviještanjem te spoznaje. Bez naviještanja nema ni volje, zato je potrebno izdići se iz opijenosti umjetnošću u sferu prakticiranja umjetnosti. U onom trenu kada čovjek postaje umjetnikom, rađa se nadčovjek. U konačnici, njegova zadaća i jest svjedočenje iskustva prihvaćanja ovoga svijeta, zato: „Umjetnost i ništa nego umjetnost!”³¹

5. PISANA RIJEČ

a. Filozofija bez sistema

Za uočavanje Nietzscheovog literariziranja filozofije dovoljno je na strukturalnoj razini promotriti njegovo stvaralaštvo.

„U šest knjiga koje znače njegovu zrelost (*Zora, Ljudsko odviše ljudsko, Vesela znanost, S onu stranu dobra i zla, O genealogiji morala, Sumrak bogova*) Nietzsche nastavlja, razvija, razrađuje, dovršava samo jedan te isti kompozicijski arhetip. Njegova načela su: elementarno jedinstvo knjige je poglavlje; njegova duljina može iznositi jednu rečenicu do više stranica; poglavlja se, bez iznimke, sastoje od jednog jedinog odlomka; uvijek su označena brojem; u *Ljudskom odviše ljudskom* i *Veseloj znanosti* uz brojeve poglavlja imaju i naslov. Stanovit broj poglavlja čine dio knjige, a stanovit broj dijelova, knjigu.”³²

No, pisanje u fragmentima, preoblikovanje filozofske preciznosti i prividna nedosljednost u izričaju ipak moraju imati određenu strukturu i svrhovitost. U protivnom, sve pisano bilo bi samo isprazno razglabanje. Isticanje pojedinih dijelova njihovim odvajanjem od ostatka teksta ili možda samo usputnim navođenjem misli bez prijeloma u toku prošle misli koja se iznosi bit će zapravo prakticiranje filozofije koju navodi. Ipak je potrebno imati na umu izvrtanje svih

29 Isto, str. 133.

30 Isto, str. 135.

31 Isto, str. 134.

32 Usp. Kundera, M. (1995): *Testaments Betrayed*, New York: HarperCollins, str. 12.

dosad poznatih vrijednosti (možda je to razlog zašto teško shvaćamo Nietzsche-ov izričaj – još vjerujemo u gramatiku). Nietzsche iznosi:

„Nepovjerljiv sam prema svim sistematičarima i uklanjam im se s puta. Volja za sustavom manjak je čestitosti.”³³

Stoga, nedostatak sustava treba promatrati kao sustav za sebe. U njemu se postiže estetska čestitost – otkriće i objava spoznaje. Na umjetniku je zadatak da upotrijebi stvaralačku volju kako bi na poseban način prikazao vlastitu misao koristeći se svim raspoloživim sredstvima koja bi mogla ublažiti težinu prave spoznaje. Pritom mora paziti na to da oni koji nisu u stanju oduprijeti se lažnim vrijednostima i zaći u spoznajne tokove estetičkog ne budu bačeni u ponor besmislenosti u kojem se nalaze. Filozof je, dakle, otkrio postavke svijeta, ali ih mora iznijeti kao umjetnik. Počevši od dionizijskog mentaliteta grčke glazbe, Nietzsche će, sad je već očito, u sklopu svoje filozofije pa i vlastita izričaja, primijeniti glazbu kao temelj poetske umjetnosti.

„Prije svega, ovo je kompozicija u kojoj nema nadopunjavanja, prijelaza, slabih odlomaka, u kojoj napetost nikad ne popušta. Sve što dobivamo su misli koje ubrzavaju prema nama izvana, odozgo ili odozdo, poput zbivanja ili udara groma.”³⁴

Takav sistem je zapravo sistem nastajanja i ponovnog nestajanja, stvaranja i razaranja misli, gubljenja i ponovnog pronalaženja. Nastao baš na ustrojstvu svijeta i volje za moći.

b. Umjetnička riječ kao glavno sredstvo filozofije

Budući da kod većine ljudi tvrdnja djeluje jače nego argument (jer argument budi nepovjerenje)³⁵, Nietzsche svoju filozofiju neće nuditi preko pojašnjenja pojedinačnih misli, već će ju naviještati. Pritom proturječnost tvrdnji proizlazi iz nemogućnosti odbacivanja lažnih vrijednosti i nedovoljne snage da bi se nosili s onim što se kazuje.

„Kad piše, čovjek hoće ne samo biti shvaćen, nego, nedvojbeno, isto tako i ne biti shvaćen.”³⁶

Nazivajući riječi predrasudama, definirajući ih kao mnogoznačne i nerazumljive, Nietzsche će raskrinkati ulogu pisane riječi – očuvanje filozofije.

33 Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 140.

34 Usp. Kundera, M. (1995): *Testaments Betrayed*, New York: HarperCollins, str. 12.

35 Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str. 33.

36 Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan, str.106.

„Svaka filozofija krije također neku filozofiju; svako je mišljenje zaklon, svaka je riječ ujedno i maska.”³⁷

Stoga svaki sukob u jeziku, svaki metaforički izraz, aforizam i poetičnost nisu dokaz razilaženja s filozofijom, već upravo suprotno. Spoznavši nedostatke forme pisanoga, on ih nadilazi – upravo kroz pisano, oživljujući svaku riječ kroz melodičnost i harmoničnost izričaja. Ostvarujući time pitkost riječi, čini čovjeka obuzetim životom i pruža mu mogućnost spoznaje oslobođenu transcendentalnih privida.

„U knjigama aforizama kao što su moje, i to između i iza kratkih aforizama, nalaze se sve same zabranjene duge stvari i lanci misli.”³⁸

No, tek u trenucima tišine, pauzama u tekstu i prekidima harmoničnosti otkriva se volja za moć i ponovno vraćanje istog. Stoga, ne možemo zamjeriti Nietzscheu na onome što je i kako pisao. Poetičnost je samo sredstvo kojim ono neizrecivo može biti objavljeno. Na kraju ipak treba raskrstiti sa zavodljivošću riječi³⁹.

6. ZAKLJUČAK

Budući da umjetnost za Nietzschea predstavlja očitovanje stvarnosti oslobođene usvojenih načela jer se otvoreno prikazuje kao privid, poslužiti će mu kao sredstvo dolaska do spoznaje. No, pri doseganju spoznaje o stanju stvari čovjek ne smije odbaciti umjetnost već se njome poslužiti, sada kao sredstvom kojim i sam spoznaju prenosi. Jer ipak, o velikim stvarima se treba ili šutjeti ili govoriti uzvišeno⁴⁰. Tako Nietzsche postaje navjestiteljem, nadčovjekom, Zaratustrom, i u konačnici Dionizom, živeći vlastitu volju za moć i svjedočeći vjernost zemlji. On ne samo da prenosi svoju filozofiju nego ju i oživljava u vlastitom poetskom izričaju. Dakle, kada govorimo o Nietzscheovom stilu, govorimo i o poetskoj i filozofskoj sferi koju je nemoguće odvojiti jednu od druge upravo zato što se međusobno nadopunjuju i tek u svojoj sintezi daju potpuni uvid istinskog. Drugim riječima, za Nietzschea je specifičan književni izričaj sredstvo kojim se potiče pojedinca na promišljanje filozofskog. Tako je njegov stil, naizgled filozofija bez sistema, upravo kao takav, rješenje protiv proturječnosti. Kritike vezane uz nedovoljno pravdanje filozofskog stajališta u njegovim djelima potom padaju u drugi plan, jer i sam Nietzsche ne želi da njegove tekstove čitamo s namjerom da bi nam nešto bilo filozofski pojašnjeno, već da im pristupamo na način u kojem ćemo prije svega osvijestiti vlastitu zainteresiranost o „istini stvari” koja kroz

37 Isto, str. 58.

38 Isto, str. 108.

39 Isto.

40 Usp. Nietzsche, F. (1988): *Volja za moć*, Zagreb: Mladost. str. I.

umjetnost, u ovom slučaju poetski stil, postaje lakše podnošljiva. U konačnici, istina se ne krije u onom napisanom, već „između redaka”. Nietzschea, dakle, treba shvatiti kao filozofa umjetnika, ali i umjetnika filozofa, koji izravno ne objavljuje istinu, već ju naviješta.

LITERATURA

Dioniz. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 14.10.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dioniz>

Fink, E. (1981): *Nietzscheova filozofija*, Zagreb: Znaci.

Jelkić, V. (2014): „Matoševa recepcija Nietzschea – O 100. obljetnici smrti Antuna Gustava Matoša (1914.-2014.)”, *Nova prisutnost*, 12 (1), str. 37 – 48.

Kundera, M. (1995): *Testaments Betrayed*, New York: HarperCollins.

Nietzsche, F. (1997): *Rođenje tragedije*, Zagreb: Matica hrvatska.

Nietzsche, F. (2013): *Bespoštedne misli*, Koprivnica: Šareni dućan.

Nietzsche, F. (1999): *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, Zagreb: Matica hrvatska.

Nietzsche, F. (2004): *Uz genealogiju morala*, Zagreb: AMG, Zagreb.

Nietzsche, F. (1988): *Volja za moć*, Zagreb: Mladost.

Nietzsche, Friedrich. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 14.10.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/nietzsche-friedrich>

Platz, S. (2002): „Nietzsche o umjetnosti”, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 57 (1), str. 91 – 103.

Russel, B. (1945): *A History of Western Philosophy*, New York: Simon & Schuster.

Sloterdijk, P. (1990): *Mislilac na pozornici*, Sarajevo: Veselin Masleša.

Šuran, F. (2003): „Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi”, *Metodički ogleđi*, 10 (1), str. 9 – 37.